

УДК 373.57. 048 (042.3)

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

I. В. Ковалинська

REQUIREMENTS FOR TEACHERS' PROFESIONAL COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF POLY CULTURAL EDUCATION

I. Kovalynska

Стаття містить виявлення соціальних протиріч та основних проблем учасників міжкультурного спілкування. Надано визначення полікультурності як принципу освіти у мультикультурному суспільстві. Визначено пріоритети європейської освіти. Описано вимоги до компетентностей викладача. Надано визначення ознак полікультурної освіти (за Ф. Дервіном). Виявлено проблеми, які стоять перед шкільною системою у світлі впровадження полікультурності у процес навчання. Описано прийоми, що сприяють впровадженню полікультурності у систему підготовки вчителів.

Ключові слова: *полікультурність, мультикультурний, етнічно гетерогенний, поліетнічний, компетентність, європейська ідентичність, селективність, парадигма.*

Статья рассматривает проблему поликультурного образования учителей. Основная проблема общества сегодня состоит в том, что оно становится мультикультурным, и разнообразные культурные образцы поведения, взгляды, верования т отношение создают проблемы в коммуникации. Украина стоит на пороге таких же культурных изменений из-за экономической и образовательной мобильности. Поэтому украинской

педагогической науке необходимо готовиться к тем проблемам, которые встанут перед ней в мультикультурном обществе. В статье утверждается, что новые социо-экономические условия требуют новых подходов к преподаванию, и, соответственно, требуют новых компетентностей самого преподавателя. Это такие компетентности: умение свободного владения языком, на котором ведется преподавание, знание языка, на котором говорят ученики, навыки межкультурной коммуникации, навыки работы в культурно разнообразном окружении и т.п. Основная проблема, с которой сталкиваются учителя – психологическая, т.е. нежелание признать, что мультикультурализм – это часть сегодняшней реальности, и им следует не только терпеть его, а быть готовыми принять его и увидеть те преимущества, которые он несет с собой. Они должны научиться видеть эти преимущества благодаря поликультурному подходу, который следует применять к образованию. В статье описаны некоторые приемы, которые может применять учитель при работе со своими учениками с целью использования поликультурный подход в повседневной работе в школе и учительской деятельности (по М. Синклер). Поликультурный подход рассматривает культуру как постоянно изменяющееся явление (определение, данное Ф. Дервином). Поликультурное образование – это образование всех, оно касается всех учеников, а не только представителей этнических меньшинств. В соответствии с этим принципом, необходимо выстроить новую парадигму обучения, которая бы объединила учеников, учителей, родителей, школьную администрацию, общество. Существует проблема с административным аппаратом. Среди членов административного аппарата и учителей гораздо меньше представителей меньшинств, чем среди учеников. Однако, то, что человек является представителем этнического меньшинства, не должно быть единственной причиной его приема на работу или назначения на должность. Особое внимание следует уделить положению учительниц, которые принадлежат к этническому меньшинству. Требуют дальнейшего

рассмотрения проблемы взаимосвязи учителей и родителей, учителей и общества.

Ключові слова: полікультурність, мультикультурний, етнічно гетерогенний, поліетнічний, компетентність, європейська ідентичність, селективність, парадигма.

The article deals with problems of polycultural education of teachers. The main problem of the society today is that it is becoming multicultural, and different cultural patterns, views, beliefs and attitudes make it difficult to communicate. Ukraine is standing on the threshold of these cultural changes due to economic and educational mobility. So Ukrainian pedagogical science needs to get ready to the challenges of a multicultural world. The article states that new socio-economic environment needs new approaches to teaching and new competencies of teachers. They are: language of instruction skills, mother tongue of their students skills, intercultural communication skills, working in a diverse educational environment skills etc. The main problem that all teachers face is their reluctance to admit that multiculturalism is a part of today's reality and they need to be ready not only tolerate it but accept it and see the benefits of it. They have to learn use these advantages due to polycultural approach that is to be implemented into the system of education. In the article we describe some methods of teachers' possible work with their students with the aim of implementing polyculturalism into school daily life and teaching activities provided by M. Sinclair. Polycultural approach views culture as an evolving and constantly changing phenomenon (F. Dervin). Polycultural education is the education of all the students not only minorities. According to this educational principle a new education paradigm should be constructed that would unite administrators, teachers, students, parents, community. The problem with administrative staff is that there are much more representatives of minority groups among students than among the teaching staff and administrators. On the other hand a teacher or an administrator should not be appointed only thanks to his/her ethnical or cultural background. A special attention should be given to the position of

minority female teachers. Issues of teachers/community; teachers/parents co-operation in multiethnic educational environment are still to be studied.

Keywords: *polyculturalism, multicultural, ethnically heterogeneous, polyethnic, competency, European identity, selectivity, integration, educational paradigm, globalization.*

1. Вступ

У сучасному світі одночасно співіснують різні народи і культури, які тісно взаємодіють один з одним. Люди орієнтуються на найрізноманітніші системи цінностей, керуються у своєму житті часто взаємовиключними принципами, уявленнями, стереотипами, образами. Існування у світі, що повен різноманітних культур та спілкування, яке змушує долати культурні відмінності, стало фактом сучасного життя, воно викликає інтелектуальні й політичні труднощі. Культура, як невід'ємна частина соціального життя, що визначає й підтримує колективну ідентичність, символи, цінності, значення, моделі життя, сьогодні є головним фактором і причиною розбіжностей у сучасному глобалізованому світі. Поряд з очевидними процесами інтеграції в ХХ столітті спостерігаються і тенденції, які пов'язані з диференціацією, яка витікає з політичного протистояння, релігійних відмінностей. Дуже часто в учасників процесу спілкування спостерігаються значні розбіжності які виникають через особливості культур, традицій, специфіку бачення світу і способи сприйняття та інтерпретації подій. Подібні складнощі витікають і з особливостей стилю життя, релігійного різноманіття, культурних цінностей.

2. Постановка проблеми

У зв'язку зі глобалізацією та постійною трудовою міграцією навчальне середовище також стає полікультурним. Отже, проблема підготовки учителя до роботи у етнічно гетерогенних групах сьогодні стає як ніколи гостро.

3. Огляд праць з тематики дослідження

Прохаємо Вас розширити (поглибити) даний розділ. У такому вигляді стаття має незавершений науковий вектор сприйняття.

Проблеми полікультурності обґрунтовували в своїх дослідженнях такі зарубіжні науковці, як Д. Бенкс [1], С. Ніето [2]. Їхні дослідження стосуються запровадження полікультурної освіти, розробки концепції, моделі такої освіти тощо. Сьогодні проблеми полікультурної освіти вивчають такі зарубіжні дослідники: Ф. Дервін, до сфери наукових інтересів якого включено вивчення множинності культур та еволюції культури [3]; М. Кемаль-Айдін, чії роботи стосуються вивчення соціо-економічних передумов впровадження полікультурної світи у Великобританії [4]; С. Лухтенберг, що досліджувала становлення полікультурної освіти в Німеччині та виявила тенденції розвитку полікультурної освіти у цій країні [5]; К. Трептке, що зосередилася на вивченні складових полікультурної освіти та залучення батьків і громади до формування основ полікультурності у суспільстві [6]. У зарубіжному науковому дискурсі існують роботи, присвячені вимогам до особистості викладача, як одного з головних учасників полікультурного навчального процесу, зокрема робота Х. Айдіна та Б. Тонбулоглу [7], в якій автори наголошують на важливості формування мультикультурної особистості викладача.

Проблему полікультурної освіти у другій половині ХХ століття розглядали у своїх дослідженнях такі російські та українські науковці: Л. Пуховська [8], яка вивчала особистісну модель вчителя у країнах Західної Європи, О. Мілютіна, що зосередилася на вивченні полікультурної освіти школярів у Великобританії [9], О. Фролова [10], науковим інтересом якої були етнічні стереотипи, В. Аракелян [11], що намагався виявити сутність полікультурної освіти.

Однак, не дивлячись на окремі намагання українських дослідників вивчити, узагальнити і обґрунтувати основи впровадження полікультурності в освіті, в українському науковому просторі ще не сформувалася цілісна філософія полікультурності як новітньої парадигми освіти. Особливо бракує в українському науковому просторі досліджень, присвячених визначенню вимог

до викладача, як одного з учасників полікультурного навчально-виховного процесу у мультикультурному світі.

4. Обґрунтування вимог до професійних та особистісних якостей викладача у мультикультурному суспільстві.

Метою нашої статті є виявлення й опис європейських вимог до професійних та особистих якостей викладача, що сприяють його професійній діяльності в умовах роботи у сучасному етнічно гетерогенному колективі. З підписанням Болонської конвенції українська педагогічна теорія і практика узяли орієнтири на європейські цінності. Як вказують документи ради Європи, система освіти сьогодні має формувати європейську ідентичність, яка базується на принципах полікультурності, а саме: визнання усіх культур рівними та однаково важливими для розвитку цивілізації, підтримання власної культурної ідентичності та визнання загальнолюдських цінностей як пріоритетного напрямку формування особистості учасників освітнього процесу; визнання особливостей та культурних відмінностей як можливості розширення власного кругозору та вивчення нового, рівний доступ усіх до освітніх можливостей.

Принцип полікультурності увійшов в ужиток в освітній, науковий та педагогічний простір з 60-х рр. минулого століття. Саме тоді, у зв'язку з повоєнною міграцією народів, перед освітянами європейських країн стало питання навчання дітей, що походять з етнічних меншин. Зараз в Європі сформувалося плюралістичне суспільство, яке характеризується широкою культурною різноманітністю. Українське суспільство стоїть на порозі таких же змін. Академічна мобільність студентів і викладачів, участь у різноманітних міжнародних проектах, міграція, пов'язана з виробничою необхідністю є реальністю сьогодення. Отже, українська науково-педагогічна громада замислюється над проблемою навчання етнічно гетерогенних груп. Досвід країн Західної Європи заслуговує на осмислення й творчу адаптацію до умов країни.

Рада з питань молоді та освіти Європейського Союзу прийняла декілька документів, в яких було наголошено на надзвичайній важливості міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти. Рада погодилася підтримувати ініціативи та програми, які сприяють розвитку співробітництва з урахуванням європейських вимірів, та підтримувати академічні, навчальні й наукові інституції, що працюють над спільними проектами, котрі допомагають зменшити бар'єри між національними освітніми системами. Рада запропонувала розвивати міжнародну стратегію розвитку вищої освіти, що націлена на покращення узгодженості й взаємодоповнюваності між існуючими міжнародними освітніми ініціативами як на загальноєвропейському, так і на національному рівні, що, безумовно, слугуватиме розвитку української освітньої системи.

Міжнародна комісія з освіти XXI століття Ради Європи визначила такі основні освітні цілі: навчання навчатися, навчання бути, навчання працювати, навчання жити разом, навчання жити з іншими. В багатьох країнах Європи питання полікультурної освіти викладачів, яка дала б їм змогу продуктивно працювати в мультикультурному навчальному середовищі, виходить на передній план у системі підготовки вчителя. Так, в документах Ради Європи з питань освіти і культури «Освіта і підготовка вчителів 2020. Тематична робоча група «Професійний розвиток вчителя» («Education and Training 2020 Thematic working Group «Professional Development of Teachers»») [12] вказується, що для якісної професійної діяльності в умовах глобалізації та існування мультикультурного навчального середовища вчителю необхідні такі компетентності:

- спілкування іноземною мовою;
- спілкування рідною мовою учнів;
- навички роботи у етнічно гетерогенному колективі;
- навички навчання етнічно гетерогенних класів;
- активна громадянська позиція;
- міжкультурна компетенція;

- комунікативна компетенція;
- активне впровадження різноманітних культурних зразків у повсякденну поведінку учнів.

Головне завдання європейського учителя сьогодні – не просто слугувати джерелом інформації, яку більшість його учнів забудуть через деякий час. Завдання учителя сьогодні – навчити своїх учнів співіснування, жити разом. Постає питання, як учитель має об'єднати виконання програми, викладання предмету, розвиток предметних компетентностей з формуванням компетенції існування в полікультурному суспільстві. Науковці Західної Європи визнали, що традиційні методи навчання уже не спрацьовують у поліетнічних класах. Контингент учнів в усіх школах Європи сьогодні є мультикультурний, навіть якщо у класах немає представників меншин. Усі учні відрізняються за рівнем освіти їхніх батьків, релігією, соціо-економічним статусом, формою сімейних відносин, етичними цінностями, культурою, стилем життя тощо. Отже, етнічна або національна ознака – не єдиний фактор, який робить клас культурно різноманітним. Наявність представників етнічних меншин робить акцент на тій культурній різноманітності, яка вже існувала [13].

Завдання полікультурної освіти – розглядати культурну різноманітність як позитивний фактор, вбачати переваги навчання у поліетнічному середовищі, а не просто терпіти її та передбачати проблеми, які можуть виникнути. Тобто, учителю, для того, щоб успішно працювати у полікультурному середовищі, необхідно змінити ставлення до питання полікультурності на позитивне і користуватися перевагами, які надає багатство і різноманітність культур у навчальному середовищі. Це – принципова відмінність навчання учителів від організаційно-методичних форм навчання педагогів, які використовувалися раніше. Якщо вчитель не змінить свого внутрішнього налаштування, то ніякі методи і форми роботи не спрацьовуватимуть.

Учитель потребує спеціальної підготовки для того, щоб організувати роботу щодо впровадження принципів полікультурності у повсякденне життя учнів. М. Сінклер пропонує проводити спеціальні заняття принаймні один раз

на тиждень, протягом яких учні будуть задіяні у виконанні завдань, які стосуються поведінки, практики спілкування у мультиетнічному соціумі, після чого відбуватимуться обговорення, оцінювання та будуть зроблені певні висновки. Вбачається необхідним озброїти вчителя спеціальними знаннями для проведення такої роботи, надати йому спеціальну літературу та провести попередні тренінги, оскільки тематика спілкування може видатися незручною, бентежити та бути важкою для обговорення: наприклад, питання примирення з колишніми ворогами, толерантність до представників інших культур та етносів, питання рівності чоловіків та жінок або сексуальної поведінки [14]. Для того, щоб учитель був компетентним у проведенні подібних заходів, пропонується створення спеціальних ресурсних центрів для вчителів та постійно діючої онлайн підтримки для забезпечення учителів всіма необхідними матеріалами.

Як вказує Ф. Дервін, основними ознаками полікультурної освіти є такі:

а) вона охоплює усіх учнів, це освіта не тільки меншин, а представників усіх етносів;

б) при застосуванні полікультурного підходу до навчання культура розглядається як широке поняття, як явище не статичне, а таке, що постійно змінюється [3]. Завдяки полікультурному підходу всі учні стають полікультурно-компетентними, вони вчаться бачити різноманітність в цілому, а не тільки етнічні відмінності, вчаться вбачати переваги культурної різноманітності. Таким чином вони набувають компетентності справлятися з культурною, етнічною, расовою різноманітністю й жити у різноманітному суспільстві. Отже, таким чином в учнів формується полікультурна компетентність [15].

Виникає питання, які організаційні засоби необхідні для формування полікультурної компетентності. Шкільна система не зовсім готова до того, щоб впроваджувати полікультурний підхід. Як зазначалося вище, основним у процесі впровадження полікультурності в освітню систему є відношення самого вчителя до проблеми полікультурності, зміни його світогляду і намагання втілити цей освітній принцип у дію. Другим постає питання, чи

готова сама шкільна система до впровадження полікультурності. Загалом шкільна система – скоріше явище селективне, а не інклюзивне. Існує безліч шкіл, які є селективними у доборі учнів. Наприклад, у Німеччині взаємозв'язок між соціальним походженням та набуттям полікультурної компетенції дуже несприятливий. В Ісландії усі школи є інклюзивними; тільки 0, 5% усіх учнів навчаються у певних спеціалізованих школах. Проблемою шкільного адміністрування у країнах-реципієнтах іммігрантів є те, що, як правило, серед членів викладацького складу та адміністративно-керівного апарату значно менше представників меншин, ніж серед учнів. Це викликає певні непорозуміння й іноді звинувачення в упередженості. Вважається, що учитель, який походить з того з самого культурного середовища, що й учень, може створити сприятливий мікроклімат, краще зможе зрозуміти учня і надати допомогу в навчанні у випадках, коли учень недостатньо володіє мовою навчання. Отже, черговим завданням системи освіти є підготовка адміністративно-керівного та викладацького складу до роботи у мультикультурному навчальному середовищі. Однак, як застерігають представники Міністерства Освіти і Культури Ради Європи, етнічна чи расова приналежність не має бути єдиним критерієм призначення на посаду керівника чи викладача. Особливим є питання становища жінок-вчителів, які походять з національних меншин. Це питання стоїть дуже гостро у країнах, де протягом 20-го століття жінки вибороли рівні права з чоловіками, але жінки-представниці етнічних меншин все ще відчувають на собі упереджене ставлення і не мають рівних прав щодо вибору професії. Рекомендації Ради Європи з питань освіти наголошують на необхідності надавати жінкам-представницям національних меншин можливості професійного зростання й самореалізації [16].

Полікультурність – освітній принцип, який має лягти в основу створення всесвітньої полікультурної системи освіти. Зарубіжні дослідники вбачають необхідним створення рекомендацій для оновлення національних програм навчання й узгодження їх на над-національному рівні. Необхідно також

розробити рекомендації щодо імплементації принципів полікультурності для окремих шкіл та освітніх програм недержавних організацій. Основою таких програм мають стати загальнолюдські цінності, такі як: мир, повага до прав людини, активна громадянська позиція, запобігання розповсюдження хвороб, пов'язаних з антисоціальною поведінкою. Завданням європейської ради з питань культури та освіти в цьому напрямку є визначення наявності людських ресурсів, здатних до проведення досліджень, проведення попереднього вивчення цього питання на національних рівнях та визначення необхідних ресурсів для подальшої роботи.

5. Результати досліджень

У нашій статті ми описали вимоги, які висуваються у західноєвропейських країнах до особистісних та професійних якостей викладача у зв'язку із необхідністю роботи у етнічно гетерогенних групах. Наголошується на необхідності внутрішніх психологічних змін та ставлення самого вчителя до проблеми полікультурності. Описано компетентності, якими має володіти викладач для успішної професійної діяльності у полікультурному навчальному середовищі. Обґрунтовано необхідність реорганізації шкільного адміністрування та системи шкільної освіти для того, щоб вона відповідала вимогам полікультурного суспільства.

6. Висновки

Потребують подальшого вивчення та висвітлення питання готовності учителя до співпраці у мультикультурному професійному колективі та питання взаємодії учителя і батьків, учителя і громади. У подальшому дослідженні ми будемо висвітлювати можливість творчої адаптації та імплементації досвіду західноєвропейських країн щодо полікультурної освіти вчителів у професійно-педагогічний простір України.

Література

1. Banks J. A (1995) Handbook of Research on Multicultural Education. New York: MacMillan Publishing [in English]
2. Nieto, S (2010). Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education. New York: Pearson Publishing [in English]
3. Dervin, F. Towards post-intercultural teacher education: analyzing “extreme” intercultural dialogue to reconstruct interculturality. European Journal of Teacher education, 38, 71-86 [in English]
4. Aydin, Mehmet K. British Multiculturalism: Diversity Issues and Development of Multicultural Education in Britain <https://www.academia.edu> Retrieved February 14, 2016, from [https://www.academia.edu/5445586/British Multiculturalism Diversity Issues and Development of Multicultural Education in Britain](https://www.academia.edu/5445586/British_Multiculturalism_Diversity_Issues_and_Development_of_Multicultural_Education_in_Britain) [in English]
5. Luchtenberg, S. Multicultural Education: Challenges and Responses. JSSE, 1, 31-55 [in English]
6. Trepptke, C Turkish Children and Mothers Project (ECAP Collaborative) <http://ecap.crc.illinois.edu>. Retrieved February 14, 2016, from <http://ecap.crc.illinois.edu/eearchive/books/multicul/trepptke.html> [in English]
7. Aydin, H. & Tonbuluđlu, B (2014). Graduate students perceptions on multicultural education: a qualitative case study. Eurasian Journal of Educational Research, 57, 29-50 [in English]
8. Pukhovs'ka L.P. Osobystisna model' pidhotovky vykladachiv na zakhodi Naukovi pratsi pedahohika [Personality model of teachers' training in the West Scientific works Pedagogy]. Mykolaiv, 2000, no.1, vol. 7, pp.2-22 [in Ukrainian]
9. Miliutina O.K. Polikul'turna osvita shkoliariv u Velykobrytanii [Polycultural education of schoolchildren in Great Britain] Zhytomyr, 2008 [in Ukrainian]
10. Frolova O.V. Etnichni stereotypy iak chynnyk strukturuvannia komunikatyvnoho polia osobystosti [Ethnic stereotypes as a factor of structuralizing the communicative personality scope] K., 2013 [in Ukrainian]

11. Arakelian V.O. Polykul'turnoe obrazovanye: suschnost' y sodержanye [Polycultural education: essence and contents]. M., 2001 [in Russian]
12. Education and Training 2020 ETUCE Circular 1/2010 <http://www.csee-etuice.org> Retireved February, 14, 2016, from <http://www.csee-etuice.org/images/attachments/ETUCECircular2010EN.pdf> [in English]
13. Perotti, A The case for intercultural education. Council of Europe press,1994 [in English]
14. Sinclair M. Learning to live together: Building skills, Values and Attitudes for the twenty-first century www.ibe.unesco.org. Retireved February 14, 2016, from www.ineesite.org/core_references/Learning_to_Live_Together.pdf [in English]
15. Sierens S. (ed.) Us, Them, Ours. Points for attention in designing interculturallly sound learning materials Centre for intercultural education. Ghent, Belgium, 2000 [in English]
16. Ozbarlas, Yesim "Perspective on Multicultural Education: Case Studies of a German and an American Female Minority Teacher." Dissertation, Georgia State University, 2008. Retireved February 14, 2016, from http://scholarworks.gsu.edu/msit_diss/34 [in English]

Все источники должны быть транслитерированы и оформлены по стандарту АРА

Сведения об авторах должны быть представлены на трех языках.

Переведите сведения об авторе на украинский и английский язык

Ковалинская Инна Владимировна

кандидат педагогических наук, доцент

кафедра перевода

Гуманитарный институт

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ул. Маршала Тимошенко, 13-б, г. Киев, Украина, 04212

E-mail: kovalynskinna@gmail.com

Контактний тел.: 066-401-94-85

Кількість статей в загальнодержавних базах даних – 45

Кількість статей в міжнародних базах даних – 5

Номер ORCID:

Ковалинська Інна Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра перекладу

Гуманітарний інститут

Київський університет імені Бориса Грінченка

вул. Маршала Тимошенка, 13-б, м. Київ Україна 04212

E-mail: kovalynskinna@gmail.com

Тел. для зв'язку: 066-401-94-85

Кількість статей у загальнодержавних базах даних – 45

Кількість статей у міжнародних базах даних – 5

Номер ORCID:

Inna V. Kovalynska

Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor

Translation chair

Humanitarian Institute

Kyiv Borys Grinchenko University

13-b, Marshala Tymochenka str., Kyiv, Ukraine 04212

E-mail: kovalynskinna@gmail.com

Tel. 066-401-94-85

The quantity of articles in state database – 45

The quantity of articles in international database – 5

ORCID number:

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Тернопільською В. І. Дата надходження рукопису 14.01.2016